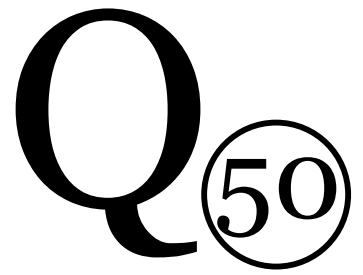

Q50

Reptes de l'educació permanent i popular per a la vida

Quaderns d'Educació Contínua

Reptes de l'educació permanent i popular per a la vida

Editors

Iolanda Corella Llopis
i pep aparicio guadas

Consell de direcció i coordinació

Tere Vila, Encarna Such Cardona,
Juanma Sanchis Marqués, M. Nieves
Roselló, María José Picher, Carlos
Pallarés, Rosa Navarro, Pascual Múrcia
Ortiz, Dolors Monferrer Ferrando, Rosa
M. González Conca, Goio Fidel Sarmiento,
Manuela Fuentes Martínez, Lorena
Ordiñana Pérez, Marta Malet Carol, Mila
Grau Alepuz, Loles Martínez Cebrián,
María Gabarda Riofrio, Francisca Borox
López, Isabel Aparicio Guadas

Consell de redacció i assessorament

Antonia de Vita (UNIVR), Dolors Vinyoles
(Escola de la Dona-Diputació de Barcelona),
Inma Vilatersana, Jordi Vallespir (UIB),
Antoni Tort (UVIC), Joan M. Senent (UV),
Manuel Rodríguez (UV), José Ignacio Rivas
(UMA), Pierngiorgio Reggio (UNICATT),
Cruz Prado (ULASALLE), Anna Maria Piussi
(UNIVR), Agustí Pascual (UV), Isabel Redaño
Francés (IPF), Sebas Parra † (UdG), Josep
Mª Navarro i Cantero (LFCOOP), Peter

Mayo (UM), Vicent Mas (UA), Ángel Marzo
(UB), Manel Martí Puig (UJI), Fernando
Marhuenda (UV), Fernando López Palma
(UB), Licinio C. Lima (UMINHO), Colin
Lankshear (JCU), Michele Knobel † (MSU),
Francesc Hernández Dobon (UV), Francisco
Gutiérrez † (ULASALLE), Anna Gómez
(UVIC), Paula Guimarães (UL), Pep Lluís
Grau, Gloria Díaz (UB), Joan Colomer (UdG),
José Clovis Azevedo (Centro Universitário
Metodista IPA), Rafa Castelló (UV), Isabel
Carrillo (UVIC), Marián Aleson Carbonell
(UA), Xavier Besalú (UdG), Antonio Benedito
(UV), José Beltrán Llavador (UV), Clara Arbio
González (UV), Vicent Aparicio (UV), Marina
Aparicio Barberán (IPF), Consol Aguilar (UJI),
David Abril (UIB), Lorís Viviani (IPF), Mariola
Aparicio Cortés (EOI Xàtiva), Mercè Morey
(UIB), Diego Morollón (IPF), José R. Belda
Medina (UA), Eduardo Carbonero Martínez
(epAlv), Magdalena Balle García (CEPA Son
Canals, Illes Balears), Maira Tavares Mendes
(Universidade Estadual de Santa Cruz, UESC),
Júlia Haba Osca (Universitat de València)

Correcció i traducció
Joaquín Martínez Ortiz

Disseny i maquetació
gap

Quaderns d'Educació Contínua ☆ 50

Tardor 2023 · 18 €

**Títol: Homenatge a Mauricio Sotelo, Benet
Casablancas i Raquel García-Tomás**

Autor: GAP

Tècnica: collage

Dimensions: 210x210 mm

Any: 2023

**Quaderns d'Educació Contínua. Nova etapa
Redacció, secretaria i administració:**

C/. Sant Agustí, 7 • 46800 Xàtiva
tarepa.pv@gmail.com

ISSN: 1575-9016

ISSN: 2605-1796 (digital)

Dipòsit legal: V-5125-2000

Revista indexada en GeoDatos: Indexador de Geografia e Ciências Sociais
<http://www.dge.uem.br>

(Quaderns d'Educació Contínua
no es fa responsable de les opinions
dels col·laboradors de la revista.)

IPF: Institut Paulo Freire • UV: Universitat de València • UdG: Universitat de Girona • UVIC: Universitat de Vic • UJI: Universitat Jaume I de Castelló • UA: Universitat d'Alacant • ACEFIR: Associació Catalana per l'Educació, la Formació i la Recerca/Associació Europea d'Educació d'Adults • UB: Universitat de Barcelona • FDC: Desenvolupament Comunitari • UIB: Universitat de les Illes Balears • UM: Universitat de Malta • UMINHO: Universitat del Minyo • UNIVR: Universitat de Verona • ULASALLE: Universidad de La Salle • UNICATT: Universitat Catòlica de Milà • UMA: Universitat de Màlaga • UL: Universitat de Lisboa • JCU: James Cook University • MSU: Montclair State University • LFCOOP: La Fàbrica Cooperativa

Sumari

El nostre major savi ha canviat de dimensió. Paraules de memòria al voltant de Carlos Rodrigues Brandão

Marco Raúl Mejía • 1

editorial

carpeta

L'Educació Popular i per al Desenvolupament com a gènesi de l'Educació per a la Transformació Social. Aprenentatges crítics per a la transició

Juan Jose Celorio Diaz • 9

Una reflexió crítica sobre la nostra lluita per un món més just i amorós

Antonia Darder • 24

Analfabetisme i alfabetització política des d'una perspectiva crítica

Josep Miquel Palaudàrias • 34

L'educació popular a Itàlia: "una xarxa" entre llegat i innovació

Lisa Stillo • 43

contínua

Pedagogia crítica revolucionària i pedagogia crítica global: Una conversa amb Peter McLaren

Peter McLaren; Emiliano Bosio • 57

persones, territoris i experiències

Mai he fet surf però, m'encanta com a metàfora per a l'educació permanent (i la vida)

Loris Viviani • 77

Paulo Freire i la tradició d'educació popular vinculada amb l'extensió universitària

Oscar Jara Holliday • 86

Educar des de la commoció i les narratives per promoure la comprensió, l'autonomia i el compromís

Núria Lorenzo Ramírez i Mónica Ferré Tobaruela • 96

Ètica i Espiritualitat en la pràctica educativa des de Simondon i Freire

Luisa Fernanda Rojas i Moisés Martínez • 105

Alfabetització com a gest tècnic en l'educació

Luis A. Camacho • 117

Llegir al món des de Freire i Simondon. Un acostament a l'alfabetització i al pensament tècnic

Dulce María Valdespino i Diana Jaid Martínez Navarro • 124

investigació

El paper dels aliments en l'acció col·lectiva: discutint les xarxes agroalimentàries alternatives a través de la perspectiva dels moviments socials

Francesco Vittori • 133

arxiu

dialogica

Reptes i possibilitats d'un centre d'educació adults a Balears davant l'FP

Jesús García Ferre • 153

fotografia Sebas Parra en acció • 161

llibres

Otras inapropiables. Feminismos desde las fronteras. bell hooks, Avtar Brah...

Irene Soler i Cremades • 165

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitzi el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Analfabetisme i alfabetització política des d'una perspectiva crítica

Josep Miquel Palaudàrias, Nucli Paulo Freire UdG

*Aquest article està dedicat a Sebas Parra
que, amb la seva força educativa i el seu mestratge, va impulsar
debats sobre els temes que aquí es tracten*

L'article que ara desenvolupo, és fruit de dos cercles de lectura dedicats a l'analfabetisme polític que vàrem fer al Nucli Paulo Freire de la UdG fa uns mesos. Al llarg de les diferents aportacions, vam observar que l'analfabetisme polític o bé l'altra cara de la mateixa moneda, l'alfabetització política, són temes complexos i més en uns moments en què el debat polític està condicionat per una important estratègia de confusió, "actualment la veritat es combat amb confusió. L'engany és massa feble, perquè pot desmentir-se. Quan l'accés al coneixement i a la informació és tan ampli com en l'actualitat, el poder polític i mediàtic no en fa prou amb manipular. La gran arma ideològica dels nostres dies és la confusió" Garcés¹. Aquesta confusió, que juga amb l'avantatge de, majoritàriament, haver-nos doblegat davant les cultures del consum i el mercantilisme imperant, no permet veure a una bona part de la població, que més enllà de la situació de confusió, hi ha vida. Sempre que estiguem disposats o en situació de preguntar-nos com ho hem fet per arribar fins aquí, quina és la nostra situació com a ciutadans davant la confusió, i si hi ha possibilitats per viure i educar d'una manera més conscient davant la creixent opressió. També social i políticament més actius, per crear espais dirigits a aconseguir claredat al nostre voltant, també en el nostre pensament. Per tant, "avui té més sentit que mai parlar d'analfabetismes en plural i parlar singularment de l'analfabetisme polític, volent destacar el resultat de la manufactura de l'idiota col·lectiu que caracteritza el nostre temps. I la necessitat urgent de lluitar a fons per la seva erradicació" Parra i Blanch².

L'analfabetisme polític

Per a Freire³, l'analfabet polític "és aquell que té una concepció ingènua de les relacions de la humanitat amb el món. Aquesta mena de persona té una visió ingènua de la realitat social absolutament determinada, és a dir, la realització social d'un "fet donat" més que quelcom que està en procés de desenvolupament".

¹ Garcés, M. 2022. Capitalismo alternativo. En A. Pérez Rueda. Las falsas alternativas. Pedagogía libertaria y nueva educación. Barcelona. Virus.

² Parra, S. i Blanch, M. 2021. Algunes experiències viscudes d'allò anomenat educació/alfabetització política. Quaderns d'Educació Continua 45, p. 55-67.

³ Freire, P. 1984. La importancia de leer y el proceso de liberación. México. Siglo XXI.

Seguint l'anterior cita podem afegir que l'analfabet polític, pot ser aquell que no té coneixement crític de la realitat sociopolítica, econòmica, educativa, cultural... del seu entorn o bé d'altres indrets. Aquest desconeixement té diverses causes: pot ser voluntari (potser per motius ideològics o altres); per la voluntat de no sortir de la seva enganyosa comoditat; per por a trencar la normalitat imposada i les seves conseqüències; per viure una situació d'exclusió social: desnonaments, pobresa... unes situacions que sovint no permeten veure més enllà de la necessitat de trobar els recursos imprescindibles per sobreviure i que du a la impotència de veure que els teus drets són menyspreats, mentre bona part de la classe política sovint mira cap altra banda i també bona part de la societat. Com diu Freire, també es dona el cas de l'analfabet polític que és activista social, però que no té capacitat de llegir críticament el seu entorn d'acció... Si bé fins aquí he esmentat motius personals, en aquest tipus d'analfabetisme també intervé la no consciència col·lectiva que l'analfabetisme polític és un procés institucionalitzat, sistèmic, que és impulsat per les classes que ostenten el poder i va dirigit a mantenir-nos el més enganyats i ignorants possible, vers les nostres possibilitats de respondre a aquesta situació i iniciar respostes actives de canvi o de revolta, vers una societat més justa per a tothom, independentment del nostre origen, classe... Cal recordar que Freire⁴ fa èmfasi en el paper de la cultura dins dels processos de resistència i transformació i, per tant, com educadors tenim el repte de treballar per superar l'analfabetisme polític i des de l'educació, impulsar la construcció d'una cultura que no sigui recanvi de la confusió, sinó una cultura que generi un continuu recanvi de si mateixa a partir d'una posició que parteix del pensament crític.

Atès que el concepte de pensament crític també és un dels elements que la confusió induïda, està utilitzant de manera que ens sigui difícil veure el seu potencial, ens endinsarem de forma breu en el mateix. Hooks⁵ ens diu que “el pensament crític primer de tot implica descobrir el qui, el què, quan i el com de les coses [...] i després fer servir aquests coneixements de manera que ens permeti determinar què és més important” per posteriorment analitzar el nostre pensament i aprofundir en la nostra reflexió i anar més enllà, trencant fronteres. Però el pensament crític és un procés que cal fer-ho acompanyat, de forma que puguem escoltar altres perspectives sobre el mateix tema i així copsar quina és la nostra posició vers els altres. És en aquest procés on la presència de l'educadora té un paper important, facilitant i dinamitzant el procés de reflexió i així fer palpar que és el conjunt dels educands el que té la capacitat de fer-nos veure i viure que no estem sols en aquest procés i que el treball comunitari és molt rellevant per avançar en la creació de pensament crític. Aquest treball és emancipador i té un mitjà per excel·lència que és la comunicació, acte que no s'esgota a través de la interpretació, sinó en el que cal tenir presents les interaccions Habermas⁶.

⁴ Freire, P. 1990. La Naturaleza política de la Educación. Barcelona. Paidós.

⁵ hooks, b. 2022. Ensenyar Pensament Crític. Barcelona. Raig Verd.

⁶ Habermas, J. 1992. Teoría de la Comunicación de la acción comunicativa I. Racionalidad de la acción y racionalización social. Madrid. Taurus.

- ⁷ Freire, P. 1984. La importància de leer y el proceso de liberación. Mèxic. Siglo XXI.
- ⁸ Meirieu, P. 2009. Pedagogia: el deure de resistir. Barcelona. Rosa Sensat.
- ⁹ Wa Tiong'o, N. 2019. Descolonitzar la ment. Barcelona. Raig verd.
- ¹⁰ Martínez, P. 2020. Aprender a imaginar-se. AA.DD. Pedagogies i emancipació. Barcelona. Arcadia.
- ¹¹ Galaup, L. i del Toro, P. 2023. Ola reaccionaria en las aulas: "Cada día oigo más 'Viva Franco' y 'Arriba España'" elDiario. es 19.05.23.
- ¹² Poso aquest exemple, però immers en la redacció d'aquestes pàgines m'arriben informacions que la situació exposada també es dona en centres educatius del meu entorn.

Situat ja en el món educatiu i entenent que l'educació pot ser un element determinant en la generació d'una cultura crítica, Freire⁷ ens diu: "Començaré afirmant o reafirmant que, si no superem la pràctica de l'educació com pura transferència d'un coneixement que solament descriu la realitat, bloquejarem l'emergència de la consciència crítica reforçant d'aquesta manera l'analfabetisme polític".

Llegir aquestes darreres línies ens dona la resposta a les conseqüències d'una educació que ha oblidat educar en la consciència crítica i ha contribuït a generalitzar l'analfabetisme polític al qual hem arribat i, per altra banda, ha promogut una educació centrada en aprenentatges que ens allunyen de conèixer les realitats que ens envolten i dificulten la reflexió sobre el perquè d'aquest distanciament i de les seves causes.

Hem oblidat que el paper de l'educació, com diu Meirieu⁸, és d'instruir i d'emancipar per entendre el món i per facilitar eines que permetin a la ciutadania pensar per ella mateixa. No hem contribuït a crear una cultura que com a educadors i educands ens possibiliti afavorir i propagar la tan necessària obertura de la ment. Aprofitant la saviesa de les paraules de Wa Tiong'o⁹, la feina dels participants en el procés educatiu ha de ser descolonitzar la ment, convertint les lluites en esferes de coneixement comú i treballant amb passió per fer justícia per a tothom. Aquesta justícia ha de ser viscuda i contrastada en el mateix procés educatiu observant les desigualtats que es donen en els processos d'ensenyament i aprenentatge. L'educació que emancipa ens ha de dur a sentir-nos radicalment educands al llarg de la nostra trajectòria educativa per copsar els rols de poder i les limitacions dels processos educatius.

No podem oblidar que "quan la formació perd sentit i està totalment desconectada de les experiències de la vida i de qualsevol projecció de futur esperançador, les aules es converteixen en espais emocionals per mitigar el neguit que causa el que hi ha a fora" Martínez¹⁰ i així ens rendim amb facilitat davant de la confusió. Educadors i educands no hem de perdre de vista que l'educació ha de ser una via per aprendre a ser activistes socials i polítics per a la transformació social. No hem de caure en una esfera privada on el jo és més important que el nosaltres, oblidant que mútuament ens necessitem. Cal recordar-nos que no hi ha ego sense polis ni polis sense ego.

Per veure a través d'una petita finestra el procés d'analfabetisme polític que avui vivim, passo de la reflexió, a exposar unes informacions que mostren, des del meu punt de vista, que l'analfabetisme polític va guanyant espais i que és la causa o una de les causes de certs posicionaments polítics. El passat 15 de maig, les periodistes Galaup i del Toro¹¹, escriuen un reportatge al Diario.es, en el qual mostren la investigació periodística feta en diversos instituts i alguna universitat de l'estat espanyol¹², a través de la qual exposen com el discurs d'ultradreta, antifeminista i homòfob, va fent-se cada cop més evident entre l'alumnat, sense saber alguns d'ells, que les proclames que fan, tenen una dimensió ideològica que no respecta els drets humans i

també sense conèixer el seu significat polític i el seu context històric. Sembla que viuen aliens al fet que les conseqüències socials i polítiques que aclamen, comporten menys teniment i exclusió que a vegades poden afectar-los a ells mateixos. Però el que per a mi és més greu, és que el professorat manifesta que davant d'aquesta situació, està tan ocupat que pràcticament no té temps per dedicar una estona a intervenir front aquestes manifestacions i que quan ho fan, reconeixen que més enllà de respostes molt simples, no tenen recursos per provocar les reflexions pertinents, com per generar una cultura crítica sobre el que expressen els alumnes i així convocar-los a reflexionar.

Que els joves multí influenciats pel poder d'atracció de les xarxes socials, a través del llenguatge simplista que aquestes utilitzen i la falta d'eines per contrarestar els missatges que reben i els webs que consulten, siguin atrets per discursos que no respecten els drets humans, ho puc més o menys entendre, dins de l'actual desorientació que viu la societat i en particular el jovent, submergit en una societat que sobretot els utilitza com a diana de la cultura de consum i faltat de l'educació que els faci interrogar-se sobre el que miren i llegeixen, i posteriorment pensen i diuen. Que el professorat expressi que no té recursos per respondre a aquesta a la situació, em preocupa profundament. És la mostra d'una important crisi en la professió docent que és causa, entre altres raons, del model educatiu imperant i de la deficient formació inicial rebuda, on, per exemple, les hores destinades a parlar de la història de la pedagogia o de la funció social i política de l'educació, són pràcticament inexistent i, en conseqüència, el professorat, en general, ha oblidat que la seva tasca és la "de convidar a pensar sobre tot allò que afecta l'ésser humà i la seva vida en societat. Som éssers polítics i sempre farem política, fins i tot, quan no en fem" Mir¹³. L'actual model educatiu ha fet una bona feina, en el sentit que ha aconseguit fer creure a molts educadors que l'educació està deslligada de la ideologia i cal recuperar aquest espai. La ideologia marca cada pas de la nostra vida.

Cal tenir present la memòria històrica que en clau política i educativa, ens ha de recordar que no hem de tornar a cometre les errades que històricament ens han portat al fracàs com a societat. També per tenir en compte quan s'han fet passos per aconseguir vells anhels d'igualtat i justícia social.

L'alfabetització política

Per abordar el tema que ara ens ocupa, partim d'unes bones aportacions que des de "Paulo Freire, Célestine Freinet, Lorenzo Milani i altres educadors compromesos amb una pedagogia crítica i alliberadora sostenen que és una ingenuïtat i una trampa, concebre una pràctica educativa autònoma, deslligada de les opcions polítiques, socials i ideològiques" Carbonell¹⁴. També tenim el repte de, simultàniament, compartir i estendre les experiències d'alfabetització política, de militància viscudes" Par-

¹³ Mir, J. 2018. Educar és ensenyar a pensar políticament i sense partidismes. En J. Carbonell. L'Educació és Política. Barcelona. Octaedro.

¹⁴ Carbonell, J. 2018. L'Educació és Política. Barcelona. Octaedro.

- ¹⁵ Parra, S. i Blanch, M., 2021. Algunes experiències viscudes d'allò anomenat educació/alfabetització política. Quaderns d'Educació Continua, 45, p. 55-67.
- ¹⁶ Nussbaum, M. C. 2011. Sense ànim de lucre. Per què la democràcia necessita les humanitats. Barcelona. Arcàdia.
- ¹⁷ Horta, X. 2012. Fent Història: Paulo Freire. Educat, 5, p. 40-41
- ¹⁸ Dewey, J. 1995. Democracia y educación. Madrid. Morata.
- ¹⁹ Collet, J. 2021. Organización horizontal y dirección compartida para la nueva escuela: bases para una escuela democrática que cuida de lo común. En AA.DD. La Renovación pedagógica en España. Una mirada crítica y actual. Madrid. Morata.

ra i Blanch¹⁵, entenent-les com eines per arribar a un procés on educands i educadors comparteixin els coneixements i les experiències que els dugui a observar, reflexionar i actuar sobre l'abast polític de l'educació i construir un pensament crític que ens aglutini a través d'una vertadera comunitat d'aprenentatge que faciliti alfabetitzar-se políticament.

Feta aquesta breu introducció, cal saber que entenem per alfabetització política. Nussbaum¹⁶ explica què vol dir en la pràctica aquesta alfabetització política: percebre el propi país com a part d'un ordre mundial complex; pensar en el bé comú, preocupar-se pels altres més enllà dels interessos més immediats i propers; jutjar críticament les paraules i els actes dels actors polítics més significats; imaginar i reflexionar sobre les complexitats de la vida humana: la malaltia, la mort, la família, la feina...; reconèixer els altres com a persones amb els mateixos drets i la mateixa dignitat que nosaltres, i tractar-los com un fi en si mateixos i no com un mitjà susceptible de ser utilitzat; reflexionar sobre les grans qüestions polítiques, socials, culturals, ambientals que afecten la humanitat..." I la mateixa autora també expressa: La "formació és valuosa en si mateixa, però també és una font de satisfacció per a tota la vida. Així mateix exerceix una funció capital pel desenvolupament i l'exercitació d'altres moltes capacitats humanes... de summa importància per abordar els problemes de desavantatge i la desigualtat".

Freire, per altra banda, entén l'alfabetització com la conquesta que fa l'ésser humà de la paraula, la qual cosa comporta que l'ésser humà aprengui a ser autor i testimoni de la seva pròpia vida. Tenir la paraula vol dir tenir arguments i eines per viure en el nostre context social i polític Horta¹⁷.

L'alfabetització política està íntimament connectada amb un model d'educació democràtica que té com a una de les seves principals finalitats, formar per desenvolupar una societat democràtica participativa. Dewey¹⁸ posa èmfasi en el paper de l'escola en la construcció i progressió de la democràcia i concreta que "una democràcia és més que una forma de govern; és primàriament una forma de viure associat, d'experiència comunicada juntament", per tant, entenc que opta per un model de democràcia participativa. Aquest model de democràcia està vivint una gran crisi Collet¹⁹, recollint idees de diversos autors ens explica el creixement, quan no domini, de la democràcia sigil·losa a la qual està optant part de la societat i que és aquella que accepta que la presa de decisions públiques no requereix de la participació per governar la societat i en conseqüència es produeix una "despolilització i desideologització de les decisions públiques; per una (suposada) tecnificació i professionalització d'aquestes com garants d'un bon govern". Aquest model de democràcia també s'està produint en el món escolar i en general a bona part d'altres experiències educatives. Si la ciutadania està optant per aquest model de democràcia sigil·losa, poden haver-hi dues causes principals: la manca d'alfabetització política, no entenc el que passa i ni m'in-

teressa, per tant, em distancio o bé pel gran desengany de molts ciutadans davant d'una política que no s'ocupa realment d'allò que com a ciutadà afecta la meua vida i sigui quina sigui la causa em desentenc i no participo de la vida política, més enllà d'anar a votar si em ve bé. Inclús, m'atreveixo a dir que el model de consumidor alienat també ha arribat a la política i aquesta s'ha convertit en un objecte que quan no ens és útil es llença o s'oblida en un racó fins que potser m'és útil.

L'educació democràtica apresada i viscuda des d'infants i ho dic per l'experiència que vaig tenir com alumne de l'Escola del Mar en temps franquistes, és el primer pas per prendre consciència de la importància que "la democràcia i la participació serien tan indispensables per a l'establiment d'una educació democràtica com una educació democràtica seria indispensable per a la realització de la democràcia i la participació. Això implica una dimensió educativa i pedagògica clarament considerada immanent en tota pràctica democràtica, basada en la participació. La participació democràtica representa, per tant, no només l'establiment d'un dret, o un procés per arribar a deliberacions democràtiques, sinó que també inclou un valor intrínsec i substantiu, de significació pedagògica" Lima²⁰. Salvaguardar la democràcia és una tasca de cada nova generació i una necessitat per refermar el compromís amb la justícia social. Aquest hauria de ser l'inici del procés d'alfabetització política.

L'alfabetització política forma part del procés d'emancipació i aquesta emancipació ens ha de fer veure que en la creació de la cultura necessària per emancipar-nos, sovint ens trobarem vivint una doble situació, la d'adhesió a una determinada cultura que a través de l'aprenentatge crític ens convidarà a qüestionar la mateixa, "no hem de deixar que es torni estàtica, que es converteixi en un mite i ens mistifiqui", Freire²¹. La humanitat canvia i els reptes van emergint i, en conseqüència, ens porta a repensar alguns dels nostres posicionaments, sovint platejant interrogants que no sabem respondre fàcilment. Però aquí està la grandesa dels processos educatius compromesos, donar-nos la possibilitat d'entendre que l'emancipació és un procés individual i col·lectiu que ens acompanyarà al llarg de la vida per defensar els drets humans que com a ciutadania democràtica volem mantenir i millorar per a tothom. L'emancipació és un antídote contra la domesticació que persegueix l'actual ordre social i polític.

Un altre aspecte que té un paper important en l'alfabetització política és la conscienciació crítica que ens permet llegir i entendre el context en el qual vivim i posicionar-nos. Prendre consciència del moment històric en el qual vivim i del qual venim, és imprescindible per situar-nos dialècticament i veure la importància de tenir capacitat d'expressar el que pensem i el que sentim. També entre allò que pensem i allò que fem. Aquest exercici d'interrogació ha d'acompanyar el procés educatiu d'una forma integrada. És a dir, la discussió crítica del món i del nostre pensament, ha d'impregnar el procés d'adquirir coneixement, del més bàsic al més complex. Hem

²⁰ Lima, L. C. 2021. Educació d'adults: democràcia, ciutadania i emancipació. Quadern d'Educació Contínua, 45, p. 43-53.

²¹ Freire, P. (1975). Acción cultural para la libertad. Buenos Aires. La Aurora

- ²² Besalú, X. 2021. Llegir Freire en ple segle XXI. En Nucli Paulo Freire. Pedagogia de l'Oprimit. 50 Aniversari. Girona. Universitat de Girona.
- ²³ Touraine, A. 1994. Qu'est-ce que la Démocratie? París. Fayard.

de recordar que la forma d'aprendre és la que ens possibilitarà una visió crítica del moment polític i social que vivim.

Una altra qüestió que ens impulsa a desenvolupar l'alfabetització política, és que és un bé social i la seva mancança ens porta a observar que quan la societat acumula generacions sense els nivells de formació política necessaris per poder analitzar el present i posicionar-se, sigui per l'opressió o bé per la manipulació des del poder establert, la capacitat de respondre a les desigualtats imperants tendeix a desaparèixer, s'empobreix, i es normalitzen situacions d'exclusió que mai hauríem d'haver admès. Un cop el nostre itinerari vital se centra exclusivament o majoritàriament en consumir, en tenir en lloc de ser, perdem el nostre rol de ciutadans per passar a ser uns consumidors, sovint, alienats i el poder polític dominant s'aprofita de la nostra incapacitat per llegir, desxifrar i entendre els missatges i els contextos polítics. Un exemple és que a vegades, alguns sectors socials tenen dificultats per desxifrar que és feixisme i el que no ho és, com ara està passant. Davant d'aquest fet "una de les funcions de l'educació és la desocultació de la realitat, la d'ajudar a comprendre-la des d'altres perspectives i, en conseqüència, la d'actuar en la mesura del possible contra la reproducció simple de la ideologia dominant" Besalú²².

La democràcia és un sistema polític amb molts anys a l'esquena que necessita refer-se contínuament i que ens demana repensar-la amb l'objectiu que arribi a tothom i en les mateixes condicions. Com deia Touraine²³ ens cal una democràcia d'alliberació on els actors siguem els humans i les col·lectivitats en la recerca d'una racionalitat que afavoreixi la llibertat personal i la identitat cultural. Si no hi ha alfabetització política el projecte democràtic és segrestat per un capitalisme que l'ofega en funció dels seus interessos.

Reflexions finals

La situació d'analfabetisme polític que vivim com a societat és en bona part el resultat de la crisi política que vivim i a l'inrevés. Per agafar alguns referents d'aquesta crisi, tenim l'alt índex d'abstenció que es produeix de fa anys a les diferents convocatòries electorals, qüestió que no sembla preocupar a la ciutadania i que afecta diversos grups d'electors, segons el barri on viuen i els nivells de formació i ingressos. L'altre referent és la inacció de bona part de la població enfront de la pujança de grups d'extrema dreta o el que és pitjor, la proliferació d'aquests missatges des d'un cert anonimat i que utilitzen eines democràtiques per imposar el seu ideari en àmbits diversos i molt particularment a l'educatiu, com ja vivim.

Davant d'aquestes situacions, em venen al cap les línies en què més amunt he citat Paulo Freire, expressant la importància de tenir la paraula per poder ser testimoni i actors conscients i crítics de la nostra vida, i aquestes paraules em porten a observar que s'ha oblidat el paper que ha de tenir l'educació democràtica en el dia

a dia de la vida educativa. L'oblit dels principis ètics inherents a l'evolució del coneixement que es comparteix a través de l'educació, és un pas endarrere en la construcció emancipadora de ciutadans amb capacitat crítica que són la base d'una societat democràtica. Despullar els sabers que es comparteixen, del valor humà que les ha fet i fa evolucionar i centrar-se, majoritàriament en els aspectes tècnics dels coneixements, és afavorir aquesta tendència a deslligar l'aprenentatge del seu context social i polític i un pas per no qüestionar-se sobre l'analfabetisme polític.

També, com expressen Parra i Blanch, cal capgirar la situació de l'idiota col·lectiu i una possible sortida a aquesta situació és fer de l'educació una eina connectada a les realitats que viuen els educands i al seu entorn. Fer-los conscients de l'aquí i l'ara. També cal posar eines al seu abast, per motivar-los a observar, llegir, desxifrar el contingut i respondre als reptes socials i polítics que avui té la societat des del compromís.

Per dur a terme aquesta educació ens calen educadors preparats i conscients que el seu mestratge no solament depèn de dominar tècnicament les matèries i coneixements que comparteixen. Han d'estimar la seva professió i han d'educar des de la "Pedagogia de l'Amor" per poder fer una nova lectura del nostre món. Aquesta lectura ens durà a veure que cal alfabetitzar-nos de nou per poder dimensionar la tasca educativa des de la humilitat i connectats amb la humanitat, Pineda i Parra²⁴. Els educadors no hem de veure i construir el nostre paper des de la jerarquia, sinó des del respecte entre educands i educadors. També hem de tenir una perspectiva crítica del context educatiu, social, polític... en el qual treballem i també del mateix procés educatiu.

Els que avui tenim la sort de poder dedicar-nos a l'educació, i que veiem amb preocupació l'oblit d'una pedagogia compromesa i crítica, en la qual educadors i educands interaccionem per crear un procés de llibertat i compromís per una societat millor, no podem oblidar que "l'alfabetització política a l'educació avui a la llum de la seva praxi és una tasca pendent per l'educador; sortir de la submissió i no continuar propagant i legitimant el sistema excoient que normalitza el desamor i col·loca la utopia en una impossibilitat" Rodríguez²⁵ ha de ser una prioritat pels educadores.

²⁴ Pineda, O. i Parra, S. 2014. El Sueño que fue. Managua. AEPFCFA.

²⁵ Rodríguez, M. E. 2021. ¿Qué es educar desde Paulo Freire? Alfabetización política: la educación hoy a la luz de su praxis. Revista Orinoco, any 10, 14, p. 141-159.

INSTITUTO
Paulo Freire

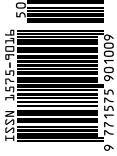
Associació de Persones
Adultes Participants
CPFPAFRANCESCOSCHIMORATA

TAREPA - PV
Taller per a l'Acció Renovadora
de l'Educació Permanent d'Adults

L'ULLAL Edicions

AJUNTAMENT DE
LA POBLA DE FARNALS

100

Cent d'Estellés

1924-2024